

Foaia

pentru

Minte, Anima si Literatura.

№ 29.

Mercuru 25. Iuliu

1862.

DISCURSULU

D. canonicu etc. Timoteu Cipariu
tienutu in adunarea Asociatiunei etc.
in 29. c. n. Iuliu 1862.

Abia suntu 9 lune, de candu cu alta ocazione cutezasem inaintea unei adunari stralucite romanesci, rare si aprense de amorea natiunei sale, cutezasem dicu a exprime cu tota sinceritatea si libertatea, inse in pucine cuvinte, ceea, ce fia carele dein noi o sem-tiamu dein adunculu anemei; una corda numai atensesem, si ea oscila, pre catu de doliosu in anemele nostre, atatu de amaru in unele cuscientie rele, ce nu potu suferi nece memori'a trecutului fora spaima si ingrijiare pentru venitoriu. Si éta, cà erasi mai cutezu si a don'a ora ami luá cuventu se graescu in aintea unei inca mai numeroase si mai stralucite adunari despre unele obiecte, care de una parte dupa convictiunea mea se tienu strinsu de scopulu societatei nostre, si carele, de nu voliu grai io astadi despre ele, totu voru cautá in urma ore-candu se devenia obiectu cuventarei altuia seau altor'a, inse dein alta parte erasi potu se supere unele cuscientie, carele de si curate si fora reutate, ne avendu inse acelesi convictiuni cu a mea, pote se voru aflá in catuva neplacutu atense de oscilatiunea acestei corde de nou pulsate.

Inse Domniloru, pre campulu literaturii se cere si mai multa libertate si mai multa patientia, de cumu ar' crede ceneva. Libertate pentru convictiunile si discusiunile proprie, — patientia pentru convictiunile si discusiunile straine. In literatura, care e si unulu dein obiectele societatei nostre, are se domnesca ade-verulu, er' adeverulu de multe ori atatu e de ascunsu chiaru si dein aintea omeniloru, celu cerca intr'adensu, catu si cu lumin'a aprensa adese ori nu se pote vedé. In viati'a politica, in carea adeverulu si dreptatea,

aceste doue columne ale ei, inea sear' cadé se domnesca, — pentru cà se se puna capetu discusiuniloru desierite si certeloru, s'a aflatu mai comodu mai totu deun'a, a inchide gur'a omeniloru, si a talhá muculu penei scrietoriloru, cà-ce in adeveru une-oria erau nesuferite, atatu de ticalose erap amendoue, si a suscitá in loculu adeverului aflatu dreptatei curate autoritatea. Inse in literatura asta nu se pote, celu-pn-ginu nu se pote indelngu, er' autoritatea, carea pote se a introdusu canduva si unde va in literatura, deca a tienutu indelngu, caus'a nu a fostu insasi autoritatea simplementu, ci autoritatea basata pre ratiuni si argumente, candu autoritatea nu a fostu autoritatea personei, ci autoritatea seau puterea argumentelor sirati-uniloru ei; unde autoritatea nu erá autoritate seca, ci insasi puterea adeverului imbracase numai numele autoritatei.

Domniloru, dupa aceste premise, canta se veniu la insusi obiectulu discursului meu, carele pote se atinge pucinelu si de person'a mea; si marturisescu cà am de cugetu, a me dechiará cu tota francheti'a, si a nu me crutiá nece pre mene ipsumi, candu va cere trebuenti'a; dein contra, rogandu pre toti literatii nostri, cà se benevoliesca, a nu dá nume de autoritate nece unei deintre lucrarile mele literarie, ci a le cosiderá numai si numai cá fapte particulare, cari nu pretendu nece nu au pretensu nece-candu a fi pretiuite mai multu, de catu aduce cu sene adeverulu principia-loru, ratiuniloru si argumentelor, pre care suntu basate. Rogarea si dorirea mea este si va fi totu deun'a, cà in ainte de a pronuncia ceneva judecata condemnatoria, mai antaniu se lie la critica strinsa si principia-le si cosecentiele deduse in operile acelea, si apoi deca acestea nu voru poté sustiené crisea; atunci si lucrarile mele voru fi despoliate de sene si de ori ce meritu, si nu va mai fi trebuentia

de a aruncá in ochii publicului, cã numai a u t o r i t a t e a le sustiene.

Dati-mi inse, Domniloru, asia ve rogu, pucinic a gratia, cá, deca se ar' poté in scurtu, se ve descriu tota procedur'a, ce o am urmatu in ce reetările mele filologice, inca dein anii celi mai verdi ai vietiei mele, cercetari indelungate, in cari am imbetraniu, si cari mi au frantu sanetatea si mi au storsu partea cea mai mare a pucineleloru mele venituri, chiaru candu erau mai subtilele, pentru cá se ajungu la unu resultat u ajutatoriu literaturii romane. Fructulu acestoru cercetari suntu operele publicate in respectulu limbii romanesci, si mai antaniu Principia-le de limba si scriptura publicate in „Organu“ la anii 1847 si 1848, inse neterminate, de cari pote cá celi mai multi astad¹ seau nece de cumu seau prea pucinu-si voru na' aduce amente. Pre urm'a acestora au urmatu Elementele de limb'a rom. dupa dialecte si monumente vechie, Analectele literarie, si alte disertatiuni ocazionale, totu in respectulu acest'a, pana ce urindumise de lupte necurmate, am depusu condeiulu, si am juratu, cá nu voliu semi aperu principia-le si sistem'a in contr'a nemenuia si cá, decã operele mele nu voru se fia in stare a se aparã pre sene, nece nu voru meritã se mai fia altmentrea aperate.

La a. 1860 in Oct. adunanduse una comisiune, pentru asi dá parerea asupr'a unui planu de ortografia, recomandat u de ministeriulu de atunci, unui planu, la vederea caruia ori-carui romanu, carele sia studiatu sisi ameza limb'a, nu potea se nu i se redice perulu in capu, s'a desbatutu acesta cestiune vitale pentru literatur'a nostra; conclusulu acestoru desbateri s'au depusu in protocolulu acelei comisiuni si s'a publicatu. Nu au lipsitu inse si dupa acesta comisiune, carii erasi s'au plansu in contr'a nu sciu carei autoritati, in care plansoria, marturisescu, ca erasi mi se parú a se reinnoi nemultiemirea vechia cu sistem'a si principia-le ce le profesuescu. Au aruncatu comisiunii, cá si candu ea nu ar' fi luatu la destula cercetare principia-le, ce le a adoptatu, si asia cá a lucratu arbitrarie fora capeteniu. Inse, Domniloru, in contr'a acestei insinuatiuni, cutezu a provocã la marturi'a aceluor multi prea demni barbati, carii seau cá membrii ai comisiunii seau si altmentrea au fostu de facia, se marturisesca, deca nu s'au facutu desbaterile, asupra toturoru obiecteloru cosemnate in protocolu, cu tota seriositatea si cu de amenuntulu, cu tota proficitatea cata potea se suferu unu

terminu mai puciau de una septemana. Inse imputatorii se parura a fi in acea opiniune, cumu cá in adunările comisiunii nu s'a desbatutu ceva nece s'a cercetat u mai prelungu, de catu ce se afla insemnat u in protocolu; se pote inca cá imputatorii voru fi crediendu, cumu ca comisiunea nu a lucratu alt'a, de catu, ca unulu a dictatu protocolulu, ér' celi alalti l'au suscrisu. Care deca s'ar fi templat u asia, neindoiu, cá comisiunea ar' meritã tota imputatiunea. Inse, Domniloru, prea bene ve este cunoscutu, cá intre alte lipse multe, ne lipsescu si ne lipsira chiaru si la comisiunea de atunci stenografi, carii se descria dein cuventu in cuventu totu ce s'a graitu in senulu comisiunii dein partea fia-carui membru. Carii de nu lipseau, si comisiunea scapã de imputatiuni nemeritate si io insumi de aceea invinuire, cá am dictatu protocolulu.

Domniloru! Io de candu me aflai cu ceva precepere, totu de un'a me semtii cu ore-care veneratiune catra cartile b e t r a n e romanesci. Mai antaniu curiositatea me tragea catra ele, se vediu: Cumu vorbeau bietii strabanii nostri? Vorbeau eli cá noi, ori altmentrea? Apoi dupa ce petrecui un'a, nu me multiemii numai cu atat'a, ci curiositatea me portã si mai incolo, cá se vediu cá ore alte carti totu asia seau mai betrane vorbescu aceea si limb'a si inca totu mai altmentrea? Eca motivulu antaniu, ce me impinse in cursulu cercetariloru mele: curiositatea! Presupunenduse inse, cá gramatic'a romana mi-o sciam bene, cá cartile besericesci in limb'a loru mi-erau cunoscute deplenu, cá sciam ce diferentia este intre limb'a Terovenului, de carele me tieniu eu, si intre limb'a Margineanului, care in tota joi'a se aflã in Blasiu cu brendia au cu pome, intre a Mocanului, carele amblã cu vasa, a Selagianului si altoru tienuturi, dein cari se aflau studenti la scole.

Dein astea sciam, cá nu toti romanii din Transilvani'a vorbescu intru una forma, ci unii dicu hieru, altii fieru, altii ceru, asemenea unii piele, altii p chiele, altii peiele, altii chiele; si asemenea mii si mii; cu tote cá toti acestia sunt romani, unulu cá si altulu. In urma am cunoscutu, cumu vorbescu si celi dein Ungari'a, dein Moldova, din Bucovin'a, si dein Tier'a romanescu.

Intru atat'a varietate Domniloru, a limbii romanesci dupa tienuturi si dupa carti betrane, marturisescu, cá prelesne am potutu se veniu la acelu cugetu, cumu cá, pre urm'a limbii besericesci, de si

romanii nu toti vorbescu totu intru una forma, de acea inse in scrisu e de lipsa se scriemu numai intru una forma si nu in mai multe. Pentru ca, Domniforu, deca vomu scrie toti, carele cumu amu invetiatu a vorbi a casa la parentii nostri, unii deintru unu tienutu altii dintru altulu, nu pote se urmeze alt'a, de catu una confusiune de limbe, ca la Babilon, pana ce in urma nu ne vomu mai pote intielege unulu cu altulu. Si atunci, ce era se fia de limb'a romanescă? Neindoitu, chiaru cea ce se templă cu limb'a sasescă, care numera adi atate dialecte in Transilvania cate sate sasesci. Ci sasii, ca nescari omeni cu mente si practici, vedindu atata diferentia in limb'a loru vulgare, se convinsera, ca nu le e de nece unu folosu, se scria sasescă fia-care cumu vorbesce, ci nepotendu ală nece unu midilocu, pentru ca variatiunea acumu trecuse tota mesur'a, se socotira se scria toti nemtiesce, fiendu ca asta limba e un'a si regulata, si dein carte toti o potu invetiă asia de bene, catu de pre cartea nemtiesca se cetesca sasescă.

Romanii nostri inea aveau limb'a beserecesca, carea e mai regulata de catu multe dialecte de ale nostre, alesu ortograf'a ei e mai etimologica. Cu acesta limba si ortografia se folosira prea bene romanii in de lungu tempu. Si merită, ca acesta limba si acesta ortografia se se liē de base pentru limb'a si literatur'a romanescă cea profana. De acea si convictiunea mea era si fū si este, ca dela formele si ortograf'a acestei limbe se nu ne abatemu de catu acolo, unde cercetarile filologice ne demustra, ca in limb'a beserecesca se afla smentela ca si in vorb'a altoru tienure; dopa ce sciutu este, cumu ca limb'a beserecesca de astadi inca nu se formă dopa ore-cari regule scientifice, ci e numai unu dialectu, cumu adeca se vorbea in Romani'a mica in seclulu trecut, si care l'au adoptatu traducatorii cartiloru beserecesci dein acelu seclu, Damaschinu, Clemente, Cesariu etc.

Remanea dar', pentru ca se indereptamu smentelele limbei beserecesci, se aflamu unu principiu certu, ca se nu nilu restorne ori-ce ventu. Si acestu principiu nu potea se fia altulu, Domnii miei, decatu celu etimologicu, ori vomu scrie cu slove, ori cu litere.

Acestu principiu e adoptatu inca inainte de mene mai de demultu, si astadi mai ca nu este literatu intre romani, cari de jure au celu pucinu de facto se nulu recunosca. Er' fautorii si patronii principiului foneticu, dopa carele se scria fia-carele cumu vorbesce, nu e (de facto) recunoscutu, pre catu sciū io, de nemenea; si

chiaru, celi ce se marturisescu ala recunosce de uniculu principiu in ortografia, in adeveru nulu urmeza, ci pre totu pasulu-i vedi, cumu se légana si se atragu de principiulu etimologicu ca de unu magnete. Adeveratii fautorii ai fonetismului si celi mai cosecenti, si au implenitu rol'a de multu, cumu au fostu Molnar, cu ortograf'a lui cea germanica, pre care l'au urmatu Clemens, Marki, si altii, carii nui mai numescu, ca-ci unii inea suntu in vietia; se vediura inca si unele carti romanesci tiparite la Viena si la Buda cu ortografia unguresca, inse imitatorii le au fostu prea pucini si au repausatu impreuna cu produsele loru, carile remasera numai dreptu curiositate, inea de multu. De principiulu foneticu dar' nece ca mai pote fi vorba, si cene-lu mai apara astadi, se pare ca seau nu au studiatu istoria ortografiei romanesci, seau ca inca nu e in claris despre ceea ce voru se dica cu acestu terminu. De unde nece nu mai lungescu vorb'a, de catu ca oserbezu, cumu ca pentru unii atatu de multu remasi in apoi, nemica le pote veni mai la socotela, de catu se le suatnimu, se se tienia de cirilice, si se de buna pace literelor latine.

Inse, Domniloru, si principiulu etimologicu, carele cumu amu vediutu, e asia dicundu recunoscutu de toti, nu a potutu aduce pace si cointielegere intre filologii romani. Causale au fostu mai multe, si suntu si pana astadi; si mai alesu:

I. Ca unii deintre literatorii nostri, se au intensu si mai de parte in urmare etimologiei, de cumu este de lipsa. Dein asta cauza, precumu unii erau preocupati cu ore care deferentia speciale catra vre-una alta limba romanica, pr. francesca, au italiana, credeau, si credu unii si pana astadi, ca in ortografia, ca si in tota tiesetur'a limbei romanesci, nu se pote ceva mai bene si mai aptu, de catu a ne da cu totulu in imitatiunea unei seau altei limbe dein aceste. Asia Körösi in „Luntrea de in a-ante“ cu totulu urmeza ortograf'a italiana, intru atai'a catu si pre u finale alu nostru-lu muta in o finale italianescu, scriendu ca eli lungu, multo etc. in locu de lungu si multu.

Totu asia scriea si D. consiliaru Budai, carele se suatuisa a da si una gazeta romanescă in Lemberg, unde locuia, si pote si altii, de carii io nu sciū, si cari chiaru dein acea cauza, ca plecara pre una cale, ce nu e naturale limbei romanesci, nusi potura castiga urmatori sistemii loru. Ci numai pre ici-colea mai vede reneva cate una remasitia dein asta sistema supranotandu in scrierile celoru de alta sistema, cumu este: d o p o, e r o, e o etc in locu de dupa, era, ca.

De ortografia romanesca dupa cea francesca, adeveratu nu am nece una scire, si se pote ca nu s'a facutu nece una incercare in astu respectu; bunulu sensu aparendu intru astu parte si pre celi mai entusiastici francicole, de ai imitá si pana in ortografia. Ci imitarea in stilu, si adoptarea a mii de vocabile francesci dupa pronunçia si form'a cea mai francesca, carea intre tote formele romane e cea mai corupta, ne e prea bene cunoscuta totororu, si ne citie urechile de resunetulu loru, candui audimu totu intensu repetiendune: orgoliu, voyage, tablo, reson si cate si mai cate fora numeru.

II. Alta cauza e, ca romanulu nu sia studiatu inca destulu formele gramatice ale limbei sale, ci celi mai multi gramatici au luat in ainté formele, bune rele, ale patriei seau tienutulu loru, le au adoptatu de corecte fora esame, si leau pusu de mustre in operile loru. De unde cu tota recunoscerea principiului etimologicu, tota nu se poteau scapá de influençia fonetismului; de exemplu, candu Bucurescenii scriu: pitiere in locu de pitiore, ereamu in locu de eramu etc. De acestia se tienu si aparatorii celi mai noi ai lui pe in locu de pre, macaru ca cartile beserecesci scriu mai totu pre si form'a pre e mai corecta, fiendu respundietoria formei latine per, unde r nu se lapeda in limb'a romanesca, ci se strapune inainte de e, precumu si italianulu dice si scrie sempre nu sempre din form'a latina semper. Adeverulu este, ca pre multe locure se dice numai pe, inse nu pretotendenea; mai tota tier'a romanesca, si in Trnia Selagenii si celi din Ungari'a pronunçia n̄ si in adeveru mai cu cosecentia, ca ce se scie, cumu ca mutele buzate b, p, m, v, f, nu sufere bucurosu pre e, de nui urmeza ajutoriu alta vocale mole e au i, ci lu scaimba in r. pr. върѣн in locu de берѣн lat. betranus-veteranus, нѣдат in locu de некат, мѣдѣ in locu de медѣ, вѣрѣ in locu de ведѣ (ci apoi bezi, vede etc.), фѣтѣ in locu de фетѣ (ci feği, fete); de unde si pre e, deca se lasa r afara, vene a se pronunçia n̄ er' nu ne. Care destulu demonstra, cá de ne vomu luá dupa fonetismu, nu mai putemu se ajungemu nece la regula, nece la unitatea limbei, macaru ca fora aste doue conditiuni fundamentali, nece limba nu pote esiste.

III. A treia, si pote si mai cu potere, e una durerosa cauza, care de si este prea naturale la inceputulu cultivarei fia-carei limbe, totusi prea multa impiedecare pune latirei unei sisteme pre catu se pote mai regulate in scriere. Si ast'a e tendenti'a, de a

facilitá tote pre catu se pote, inca si mai multu de catu se pote, chiaru si cu stricatiunea si impiedecarea culturai. Lasu, Domniloru, ca la inceputu, suntu multe greutati pentru introducerea unei ortografie etimologice regulate, si de aceea avemu tota trebuint'a de a suferi si unele neregularitati de una-camdata, ce le numimu concesioni pana la unu tempu, adeca pana vomu avé cu totii tempu de a ne invetiá mai bene limb'a, pana ce literatii nostri voru studiá mai cu de amenuntulu intregu tienutulu filologicu alu limbei romane. Acestea concesioni totu din asemeni cause fura admise si de comisiunea din 1860, precumu se cunosce din protocolulu aceleia. Inca se cuvene se avemu patientia si se fimu toleranti in catuva chiaru si in tempulu celei mai mari culture literarie, si se nu ne prea vetemanu, deca in vieti'a privata nu toti omenii se tienu strinsu de sistema, ci mai facu si cate una smentela ici-colea, cumu vedemu ca se templa chiaru si la francesi, germani etc. Totu ce nu se pote suferi, si totu ce e rusinatoriu, e numai, deca omenii de litere si de cultura voru se despretiuesca regul'a, si chiaru in publicu voruse ésa cu unele modure de scriere, cari demustra ca nu si au studiatu limb'a mai multu de catu ori care plugariu seau viniariu.

Din asta tendentia de a facilitá tote, chiaru si ortografi'a, macaru si cu coruptiunea limbei, se nascura acele atate semne in ortografi'a romanesca, care pre strainu la antani'a vedere lu aducu la acea parere, ca limb'a asia impenata e vre unu dialectu slavicu: polonu, au bohemicu; si nece inmente nui vene, se fia dialectu romanu. Inse si asta sistema potca se se suferi la inceputu, pana candu omenii, si celi mari cá si copii, nu aveau cunoscentia destula gramatica pentru asi ceti limb'a fora semne. Er' dupa ce tempulu fasieloru a trecut, cetu pucinu a trebuitu se treca, si dupa ce a venitulu tempulu se amblemu una data in pitiore, — e lucrul tristu a vedé, cumu unii inca totu se mai razima de alu treilea pitioru, si inca se paru, ca voru cá limb'a romanesca se nu mai ajunga a amblá in doua pitiore, ci numai in 4 branci seau in cargia. Si ce e mai de mirare, e ca unii literati ai nostri intrebuintieza atari semne (comele de asupr'a vocaliloru) chiaru spre a impená cele mai esorbitanti etimologie, precumu in d o p o, cu o comate in fine, carele va se dica r, er' pentru o dinainte ce suna cá u, uitandusi a mai pune semnu.

Nu dicu inse io cu acestea, cá limb'a romanesca

nu pote se sufere in ortografia nece unu semnu — ci numai nu se cade a introduce semne de prisosu si nefundate pre nece una regula naturale a limbei. Semne, ce se potu suferi si de multe ori cauta a se si intrebuintiá, suntu semnele accenteloru, carele si in cealalte limbe romanice in tote le aflamu intrebuintiate atatu spre desemnarea tonului catu si din alte cause. Care in limb'a romanescă cu atatu e mai necesariu, cu catu aliurea am aratatu, cata influentia are tonulu in limb'a romanescă intru scaimbarea vocaliloru intre sene. Apoi semnele accenteloru suntu una parte mai intregitoria a alfabetului latinu, cu carele au descensu de una data dela romanii la popora-le romane. Er' codele de suptu consonante si comele de asupr'a vocaliloru, nu suntu de catu cá unele zale legate de pitiorulu unor'a si oá pena de huhurezu in crest'a celoru alalte.

(Va urma).

HISTORIA DACO-ROMANORUM SIVE VALACHORUM.

C a p u t XIX.

Petrus Paulus Aaron De Bistra Eppus Fogarasiensis.

Post renuntiationem Eppi Klein, eodem anno Clerus ab aula Regia petiit, ut juxta diploma Leopoldinum, et Ecclesiae morem pro Eppo personas tres candidaret, Regiaeque Majestati proponendas, quod et concessum est, sed nomine Regio Commissarii ordinati sunt, David Mariafi de Maxa Cottus Colosiensis supremus, et Petrus Dobra de Zalathna Tabulae Regiae assessor. Igitur in festo S. S. Angelorum 8-a Novembris cuncti Archi-Diaconi, et ex omni Districtu Juratus cum uno deputato convenere. Commissarii Regii Clero praeposuerunt, quod Majestati gratum faceret V. Clerus si inter Candidandos unus fuerit Eppus Munkatsiensis Manuel Olsavski, qui in Tranniam venerat a Matte missus, ut inter Clerum et Aaron pacem faceret. Reposuit Clerus quod Candidati pro dignitate Eppali liberis votis eligantur, proinde nemo prohibetur suum votum illi dare. Postea processerunt ad electionem, et candidati sunt Petrus Aaron, Gregorius Major, et Silvester Kalyiani; pro Munkatsiensi Eppo nemo inventus fuit qui votum daret. Peracta candelatione suae Majestati candelatio submissa est. Sua Majestas vero anno 1752 Petrum Aaron primo loco Candelatum, Eppum denominavit; qui ut primum suam denominationem in Eppum accepit, suo Confessario Hieromonacho Rednik patefecit, quae reus ex ipso,

quidnam hac de re judicaret. Confessarius, ut ejus constantiam, virtutem et humilitatem amplius probaret, (erat enim in proba vitae Monasticae sub cura et directione Confessarii) reposuit: Ego indignum Te Eppatu censeo, ideoque author sum tibi, ut renuntiares. Reposuit neo-nominatus Eppus, si tu Pater ita judicas, ego quoque ita judico hoc unicum rogo, ut mihi concipias renuntiatorias litteras, quas Matti Regiae submittam Confessarius dixit, solum elius tuam indignitatem osti, solus igitur concipias et scriptas mihi tradas, ego dein curam expeditionis habebō. Cuncta confessarii monita adimplevit, spesque Eppatus nulla ipsi amplius supererat. Die autem Dominica sequente in palatio Eppali Petrus Aaron ad prandium multos de Clero invitavit, sub hoc prandio Archimandrita Leontius juxta provinciae morem, bibit pro sanitate ipsius Aaron precans, ut quantocius ipsum Mitratum videre possint; ad quod gratias agens Aaron, dixit: nunquam vos me Mitratum videbitis (sciebat namque quod renuntiasset et tenebat quod renuntiatio sit jam expedita). Verum cuncti stupentes mirabantur quid possit esse, quod eum nunquam Mitratum videbunt, et interrogatus noluit dicere. Post unam circiter septimanam Confessarius ejus adit quemdam eruditum virum Religiosum Gerontium Kotore eumque interrogat, an Aaronem dignum Eppatu censeret, a quo cum affirmativum responsum audivisset, vadit ad Aaronem et inquit ei: Fratres et ego, tibi imponimus, ut Eppatum assumas, refertque non esse expeditas renuntiatorias litteras. Sic ex obedientia lacrimando acquievit, inquit: Si vos ita judicatis, sit ita, ego hoc tanquam Fratrum praeceptum accipio, speroque quod per fratrum preces Deus suam gratiam mihi dabit, et vires augebit, quo possim pascere gregem. His ita terminatis professionem Religiosam in templo publice in manibus Athanasii confessarii fecit. Deinde Viennam ascendit, ubi multa egit ut Jesuitam a suo latere amovere possit, sed id obtinere non potuit; egit vero pro fundis Clero excindendis, et paulo post multis in locis ex Regio mandato fundi excissi sunt. Habuit ad initium sui Eppatus trias cum Jesuita Salbek, qui ipsi ad latus erat, hic volebat solus esse Eppus Valachorum, idcirco barbam quoque alere coeperat, cum autem spe sua excidisset, volebat saltem Vicarius per vim fieri, tandem ex suasu fratris sui Canonici M. Varadinensis ipsemet renuntians officio Theologici abiit. Caeterum hic Eppus vir fuit eruditionis magnae, excelluit autem in concionibus, quibus populum ad fletum quando volebat, movebat;

studia sua Romae in collegio Urbano et propaganda fide absolvit, vitae vero fuit sanctissimae, etenim quam primum Eppus denominatus est professionem Monasticam vitae, et toto tempore reliquo suae vitae per undecim Eppatus sui annos corpus suum ultra quatuor horas somno nunquam reficiebat, carnibus aut lacticiis vel piscibus nunquam vescebatur, vino pariter absteinebat, nisi uno anno ante mortem, quando partim actas, partim debilitas nimium praegravavit ipsum; unica, eaque valde fragali ex oleribus aut leguminibus coctione per viginti quatuor horas contentabatur, iustaculum, aut merendam vel collationem non sumpsit. Subinde in quadragesima die Dominico sumebat prandium, dein usque ad diem Mercurii nihil sumebat, sed in laboribus pro publico, et in orationibus cum metanoëis seu corporis usque ad terram inclinationibus perseverabat. Die vero Mercurii post praesantificationum sacra prandium frugale sumebat, dein usque ad diem Veneris jejunos manebat ut prius in laboribus et orationibus. Die Veneris, Sabatho et Dominico prandebat. Vestes ex serico, aut delicata materia nunquam portavit, nec monasticum habitum mutavit, sed quocumque et ad quemcumque ivit, semper in habitu monastico. Lecti stratum molliorem quam stramine substratum non habuit. Preces omnes cum Psalterio et Canonibus quotidie solus sibi absolvebat, Ecclesiam tam mane ad sacrum, quam ad vespers diligentissime frequentavit. Totus denique a nutu sui confessarii dependebat, et hoc per undecim annos quibus in Eppatu vixit. Quam autem durum ipsi fuerit hoc vitae genus vel inde apparere satis potest, cum pro priori valde laete, et pingue vivebat, vini autem potator maximus fuit, et obesus, omnia autem ista uno die, ut ita dicam ictu dimisit, et prae duritie ita defecerat, ut aridum tenue lignum appareret extrinsecus. Eleemosynas infinitas faciebat, totam substantiam, quam ante professionem habebat non exiguam, pauperibus distribuendam in manibus Confessarii reliquit. In Eppatu tercentis et amplius studiosis pueris, multis vestitum et victum cum habitatione dedit, seminarium tam ex suis, quam etiam cleri oblationibus nobile fundavit, quod curae Religiosorum quos amabat, et suis impensis intertenebat, reliqui, cui pagum Kuttalvam et Typographiam suis sumptibus restauratam, et omnes suos proventus in subsistentiae dotisque rationem assignavit. Caeterum cum Religiosis Monasterii SSmae Trinitatis non adeo in pace fuit, quia solus Eppus per suos officiales eorum bona et

proventus administrare, et suum Vicarium Religiosae praese volebat, hinc orta dissensio est, ut duo ex iis, Gregorius Major, et Silvester Kalyiani, Viennam ad Majestatem querelas deposituri ascenderint, unde descendit mandatum, ut Monachi sibi praepositum liberis votis eligant, et per suos officiales suos proventus administrent, Eppus vero nihil ad haec se immisceat. Verum tamen pax tam inter ipsos Religiosos, inter se, quam etiam inter Eppum non fuit, sed divisi quidam Eppi partes tuebantur. Anno 1762 die 14. Octobris Eppus Aaron alios religiosos in aula sua suis sumptibus fecit, qui ob aetatem juvenilem, Monachi dicebantur. His seminarium Dioecesanum cum omnibus proventibus regendum tradidit. Deinceps ergo usque ad tempus Eppi Major, ut inferius dicitur, duae sectae inter monachos erant, et caritas nimis refrigerata inter eos. Eppales Monachi, ut diei ambiebant, contra Monachos Foundationis Regiae SSmae Trinitatis, et illi contra Eppales, invicem denique destruebant. Eppus Aaron constitutionem in plena Synodo Dioecesana fecit omnibus consentientibus ut matrimonia clandestina irrita essent, alias constitutiones, et doctrinas ad restaurandam disciplinam, et mores reformandos; maxime autem libellos edidit quibus unionem cum Romana Ecclesia probat, qui libri quia nimis importuni, et exagitativi erant, ansam multis rudioribus dederunt loqui amplius de unione cum Romana Ecclesia, quum aut non, aut male intelligentes, ejus detrimentum fecere. Anno 1764 mense Martio Nagy-Banyae in Hungaria dum canonicam visitationem perageret, obiit. Moriens vero exuit cilicium seu cingulum ferreum quem continuo circa suum corpus strictam gestavit. Omnia sua pauperibus, vel potius Seminario reliquit. Corpus ejus Balasfalvam ad Residentiam Eppalem deportatum est sine ullo fetore, aut horrore per viam, et domi per duas septimanas quantum publice expositum fuit, perseveravit; immo juncturae omnium membrorum flexibiles erant, quasi hominis dormientis. Occasione translationis corporis ex sanguis ejus, Imago Beatae semperque virginis Mariae in templo Curiae Eppatis lacrimata est. Hic Eppus maximam devotionem erga Dei Genitricem habuit, hinc est, quod in visitatione Canonica in Districtu Hatzegstola Calvinianorum ex quodam Valachico ejus curavit, in hoc templo Valachi prius absolvebant Divina, deinde sequabantur Calvinistae Dni terrestres, et imagines invertebant et sic suas orationes absolvebant, quod non ferens Eppus Aaron, eiecit scamna eorum,

ut dictum est, et prohibuit eos ab ingressu Cathedralis templi, ne contaminarent illud, iratus ergo quidam Dnus terrestris Calvinista de Familia Mara cum suis asseclis contra Eppum tumultuose insurrexit, jacularique contra ipsum voluit, sed ternis vicibus probans, nunquam tamen pulveres pyrei succendi potuerunt. Beata virgo, ut ipse asserebat Eppus, in quam spem habebat, liberavit ac protexit. Contemplabatur mente imaginem ejusdem Magnae Dnae, quae in eodem Districtu in templo Monasterii Sylvasiensis fuisse dicebatur, quod Monachi illius monasterii jure jurando affirmabant. Anno autem 1760 quo tempore Praeses Gubernii Generalis Bucov multa monasteria Graecorum comburi curavit, inquam quod sint schismaticorum seminaria, Balasfalvam adlata, et in templo curiae Eppalis collocata est. Hujus Eppi Aaron tempore maxima pars populi Ritus Graecorum impostore Sophronio monacho ex pago Csora Comitatu Hunyad oriundo, in schisma prolapsa est; uniti vero magnam persecutionem passi sunt; exponebantur sacerdotes ad confinia territoriorum, evitabatur omnis cum eis conversatio, et commercium, pecora eorum, ab aliorum pecoribus arcebantur, et multa gravia mala perpassi sunt uniti a schismaticis, domus excisiones, verbera, arresta. Inter istos dignus est quidam cantor unitus ex Galda, Georgius, cujus etiam dentes excussi sunt a Monacho Sophronio, et Archidiaconi ex Bago, Basilus Korosi, et ex Verespatak Alexander Aaron, ejusque frater saecularis Theodorus Aaron, alique complures sacerdotes, et saeculares varia grandiaque mala et damna passi sunt. Ad haec mala avertenda deficientibus ab unione datur schismaticus Eppus Dionysius Novacovits, Eppus Budensis, cui successit Sophronius, distinctus ab impostore, qui in Valachia propter scelera strangulatus est, sed Sophronius Cyriovich anno 1773 jussu Imperatricis in Hungariam Budam disponitur, et non-uniti in Trannia usque ad annum 1780 sine Eppo manserunt, pro ordinibus tantum Budam mittere tolerantur, cum approbatione tamen Gubernii hoc fieri potest. Postea vero anno 1781, resolutus est Eppus non-unitus Gedeon Nichitich natione Rascianus.

(Caeterum Monachi ab Eppo Aaron fundati, quibus seminarii Dioecesani cura concredita erat, ex institutione fundatoris sui Eppi Aaron, et sua obligatione quam promittebant, ab essu lacticianorum piscium et carniū abstinere tenerentur, sed hoc institutum non nisi usque ad mortem Eppi Athanasii Rednik,

de quo infra, duravit, hoc est usque ad annum 1772, qui etiam author fuerat ut tales religioni fundarentur; post mortem igitur Athanasii non tantum lacticianis sed etiam carnibus usi sunt). (Inch. va. urnae).

BIBLIOGRAFIA.

Sosindane opsiorulă: „Julia si Leontina” s'eu intieptiunea si vanitatea tradusa din francezese de Adelin'a Olteanu. Craiova. In tipografia lui Josifu Samitca si J. J. Moise, 1892; ne tienemu de o placuta detorintia a 'lu' notitiei on. publicu ceterioru cu atatu mai vertosu, cu catu sunt mai rare damele n'ostre, cari 'si insiera numele in regestrulu celu de onore alti imultietorloru' Actorei romane. Opsiorulă e de 11 c'ole optavu de midioeu, tiparia catu se p'ote de c'ratu. In catu pentru cuprinsulu internu elu carticelei obieptulu e: 'si 'tu al'esa traducatoarea e pe atatu de instruitivu pentru orice juna, care acumu incepe a 'si ecserciti sp'iritulu spre mai esapt'a judecare a lucruriloru ce o impre'sura, pe catu e de acomodatv pentru mamele de familia spre a premia virtutile ficeloru loru. Intieptiunea si vanitatea sunt oglindate in acestu opsiuru in doue caractere personali, ce potu face pe fetitie se'abesca din sufletu si se ecsercite virtutea si se ur'esca si incungiere viciulu.

Pentru judecarea stilului in traducere precumu si a ortografiei, de care se a folositu traducatoarea, ne luamu voia a reproduce aci cateva alinie din inceputulu opsiorului:

Eră una din cele mai caldurese demaneti a le lui Augustu a. 18... Elevele pensionatului Grenelle se dedau la miie de jocuri, sub recorosele umbre a le unei estinse gradini.

La intrarea unui crenguletiu de rose si vitis selbatece, vreo siepte-optu fete vorbiau voiose intre sine. „Mane, dicea una mica bruna cu perulu buclatu, este dina premieleru. O! ce'reu mi pare ca am fostu Venesia! catu asi fi fostu de fericita se atdu ch'iamandu: Cecilia de Beaumont.

— Sermana Cecilia! intrerupsse ridindu una, intre copile... Ea ve predica, domnisioreloru, ve predica, ca mai curendu voru ave gainele denti, decatu Cecilia una singura, „accesita.

Accea, careia se adresau acestu cuvinte puçinu flatabile facu va mina grati'osa si respunse cu gravitate: aici josu, fiacare si are defectele sale, si ocu-

pandete atatu de bine cu rele straine, uiti Zoe, ca patulu din ochiulu vecinului nu zaresci, fora a vedé barna in ala teu. Sum lenesia, este adeveratu; dar eata totu“

— Destula, destula striga alta copila cu unu aeru viu si glumetiu.

Cecilia nu iubea glumele. Audindu acesté esclamatiuni de risu, se supera, si pasindu puçinu de a ascunde, ca mai adaoge si mania la lene, se prepara si si resbuna asupra batjocuritóreloru, precandu una din companiónele sale o opri, si încercá a o impaca cu dânsese. Dar' tóte incepura se vorbésca de odata si fu preste putintia a se mai întielege.

„Da am dreptate, dicea petulanta nóstra lenesia. Aceste domniótre suntu nepolite, reu crescute!

In momentul acela trecea una juna blonda cu façia rumena, in tienerea corpului melancholica, trista si cugetandu.

Frumósa copila se preambila singura, si abea arunca una diumatate cautatura asupra grupei animate din „crenguletiu“ etc. etc.

ANTONIE DOMNULU*).

Antonie Domnulu chiama pe boeri,

Capitani de óste, preoti, marii cleri.

Si siedindu in tronul astfelu le vorbesce:

„Cerulu iarta omulu ce se pocaesce.

„Astadi toti se bucuru pe alu tierel pragn;

„La lumin'a vietii toti privescu cu dragu;

„Multi boeri de frunte, lepadati de tíera,

„Pentru fapte rele, trecu o viéti amara.

*) Antonie Voda, indata a mazilitu pe cei ce avea dregatorie si porunci tuturoru celoru ce au fostu la acelu sfatu spurcatu se mérga la tíera se siedia la casele lor; de-ci nu multa vreme trecendu, ear' se'n poruncitu de au venitu la curte si iau ertatu de tóte vinele lor . . . De-ci fiindu acolo si Chrisea Vintierulu si Stoicu Paharnicu si Radu S . . . si cu tóta ceat'a loru cea dintaiu, cá nisce rei vicleni cu taina la turci au umblatu de au stricatu domnia lui Antonie Voda . . . Facura sfatu dracescu catra turci de prinséru pe Maresiu Banulu, George Voiniculu,

„Numai ei in lacrimi cerulu nu privescu

„Astadi ceru ertare spunu ca se cadescu.

„Eu ei ert . . . ertatii de aci-n'ainte!

„Ca-ci nenorocirea i-a factu cu mînté.“

— „Bine spui tu dómne! curtezantii dícu.

— „Ómenii acestii n'au uitatu nimíen,

„Ei raspunde-unu preotu. Nu le dá ertare!

„Ca-ci curendu in urma te-i cai tu tare.

„Ei tinu cu streinii; au ucisu, predatu,

„Pe cei ce pe tine la tronul te-au urcatu,

„Si-nea ori se'i prade catu voru fi cu tine.

„Catu voru fi cu tíer'a! . . . au se se inpline,

„Vorbele ce spuné marele Vasilu.

„La vrejmasi in lume se nu dai asilu!

„Candu vrejmasiulu cere ertaciune, pace,

„Siepte ori mai negru sufletu-i se face.“

Domnulu nu asculta pe acestu pastoru.

Elo ii chiema-n tíera; carn'a le da loru.

Prada, persecutii eara începura:

Sub aloru urgie cei bunu s'abatura.

Ei restórna Domnulu: Domnulu in esilu,

Repetá cuventulu santului Vasilu:

„Candu vrejmasiulu cere ertaciune, pace,

„Siepte ori mai negru sufletu-i se face.“

„Tier. Rom.“

Radu Logofetu Cretulescu, Gitia Clucerulu: Stoianu Comisiulu . . . ear' candu fu la iulie 15 facura sfatu drecescu de remisera la oca pre Georgie Vorniculu si pre Gitia Clucerulu si pre Stoica Logofetulu Lúdescu; ear' pre Maresi Banulu si Radu Logofetulu si si cei 4 coconi iau pusu la opréla in turnulu clopotnitiei . . . Deci cá nisce rei turbati, fara scirea Domnului, detera invetiatura armasiulu Mehelintieanu, noulu spurcatu de-i scotea din turnu si-i ducea afara din cetate de'i batea in tóte dífele pe talpa . . . O mare minune! cumu nu se mai saturá acei procléti de a versá sangele acestoru seraci! . . . Eata ca se umplura cuvintele marelui Vasilie care díce:

„de va veni vrejmasiulu teu se cadia la ertaciune, se-nui dai credintia, ca anca de siepte ori este sufletulu lui mai indracit: ca-ci numai cánele, déca varsa, linge; ear vrejmasiu nu se mái întórce; asia si acei boeri, fiindu covaséla dracului inima loru nu se mai putea stempara. . . .

Istori'a tieriei romanesci. Mircea istoricu tom. V. pag. 6, 7, 8, 9.

Redactoru respundietoru

Iacobu Muresianu.

Editiunea: in tipograf'a lui

Ioanne Gött.